

Проблеми сучасного підручника

The main didactic functions of a textbook, tendencies of their transformation and peculiarities of realization in the system of valid physics textbook for the applicants for the level of basic secondary education are analyzed. It was emphasized that a textbook of the new generation itself, the content and methodical device of which was created on the basis of competency-based, personality-oriented and activity approaches, becomes not only a tool for support and implementation of modern methods and technologies of teaching, but also their core element.

The emphasis is placed on the fact that a modern physics textbook implements a certain pedagogical technology, models of formation of the main components of educational and cognitive activity, provides the implementation of the didactic conditions of individual self-development and forms a teaching trajectory as well. The physics textbook for the gymnasium is considered as a multifunctional tool that provides achievement of didactic goals and mutually reinforcing connection of separate components of the method of competency-based learning.

The article substantiates that a modern physics textbook is a relatively independent and integral methodological system. In this context, the potential of textbooks regarding the implementation of the target, content, procedural and effective components of the methodical system of competency-based teaching of physics in the gymnasium are analyzed.

The prospects of a physics textbook as a systemically important component of the teaching and methodical kit that includes didactic providing which forms the subject and key competences of the gymnasium students and their educational needs are determined.

Keywords: method of competency-based studying of physics, methodical system, physics textbook for students of gymnasium.

УДК 373.5.091.26–026.912–021.462:[373.5.091.64:(075)3/5]

ПІДРУЧНИК ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ ВИПУСКНИКІВ ГІМНАЗІЇ ДО ДЕРЖАВНОЇ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ У ФОРМІ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

С. Г. Головко,

кандидат історичних наук, доцент,

старший науковий співробітник відділу моніторингу та оцінювання
якості загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України

e-mail: golovkos@ukr.net

С. О. Науменко,кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу моніторингу та оцінювання
якості загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України**e-mail:** sveta_naum@ukr.net

У статті актуалізовано проблему наукового обґрунтування процедур державної підсумкової атестації в гімназії у формі зовнішнього незалежного оцінювання. Обґрунтовано доцільність проведення в гімназії підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання як дієвого механізму моніторингу та об'єктивного оцінювання освітніх результатів здобувачів рівня базової освіти. Акцентовано на необхідності системного вирішення організаційно-педагогічних, технологічних, економічних проблем забезпечення впровадження нової форми підсумкової атестації. Зроблено висновок про те, що в умовах, за яких навчально-методичне забезпечення нової форми підсумкової атестації ще потребує розроблення, саме підручник може стати ефективним інструментом підготовки учнів до участі в зовнішньому незалежному оцінюванні.

Проаналізовано сучасні підручники з природничих та суспільствознавчих предметів для здобувачів рівня базової середньої освіти щодо можливостей їх змісту, методичного апарату, структури та форми вправ і завдань для контролю і самоконтролю у забезпеченні підготовки учнів гімназії до підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання. Наголошено на тому, що саме дидактичні можливості підручника як засобу формування предметної і ключових компетентностей можуть визначати його ефективність у підготовці до підсумкової атестації.

Зроблено висновок, що сучасні підручники з природничих і суспільствознавчих предметів для 9 класу містять багато запитань і завдань, проте, незначна кількість із них — тестові. Домінуючою формою завдань в них є завдання з вибором однієї правильної відповіді. Проте, однією із тенденцій зовнішнього незалежного оцінювання випускників профільної школи є поступове зменшення у тесті частки завдань такої форми та збільшення кількості інших форм завдань.

Наголошено, що у сучасних умовах підручник потрібно розглядати як складник навчально-методичного комплексу. І лише навчально-методичний комплект може бути інструментом підготовки до запровадження нової форми підсумкового оцінювання та моніторингу навчальних досягнень здобувачів базової освіти.

Ключові слова: підручник; випускники гімназії; державна підсумкова атестація; зовнішнє незалежне оцінювання; тестове завдання.

Постановка проблеми. Державна підсумкова атестація випускників гімназії є важливим складником освітнього процесу, що забезпечує його цілісність і системність. Вона дає можливість співставити реальні результати навчання, яких досягли учні, та державні вимоги щодо рівня їхньої загальноосвітньої підготовки.

Державна підсумкова атестація (далі — ДПА) в 9 класі закладів загальної середньої освіти є одним із механізмів визначення орієнтирів удосконалення освітнього проце-

су, індикатором доцільності перегляду і корекції технологій та методик навчання. Для учнів та батьків державна підсумкова атестація є нагодою більш точно зорієнтуватися з вибором подальшого напрямку під час здобування профільної середньої освіти.

Відповідно до ст. 12 нового Закону України «Про освіту» (2017 р.) результати навчання здобувачів всіх рівнів повної загальної середньої освіти, зокрема, й базової, оцінюють шляхом державної підсумкової атестації, яка може здійснюватися в різних формах, зокрема й у формі зовнішнього незалежного оцінювання (далі — ЗНО) [7].

Таким чином, законодавчо закріплено норму, яка передбачає можливість використання ЗНО й на рівні базової середньої освіти, що є принципово новим для вітчизняної освітньої системи. Набуває актуальності проблема розроблення науково-методичного супроводу ДПА в гімназії у формі ЗНО, а також створення відповідних умов для забезпечення підготовки випускників до нової форми оцінювання результатів їхньої навчальної діяльності. Одним із ефективних інструментів вирішення цієї проблеми може стати сучасний підручник для закладів загальної середньої освіти базового рівня як стрижневого компоненту дидактичних систем навчання різних предметів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання теорії та практики зовнішнього незалежного оцінювання відображено в працях І. Булах, Ю. Жука, О. Ляшенка, С. Науменко, В. Сергієнка. Головним чином вони стосуються організаційно-педагогічних аспектів запровадження ЗНО [5], наукового обґрунтування процедур шкалювання його результатів [19], узагальненню вітчизняного досвіду проведення ЗНО, опрацювання його результатів, особливостям структури та змісту тестових завдань [14; 20].

У своїх роботах І. Коваленко [13] та О. Канчура [11] розглядають методичні особливості підготовки учнів до державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання, методи та форми роботи вчителя й учнів.

Таким чином, основну увагу дослідники традиційно приділяють організації та проведенню ЗНО як інструменту об'єктивного оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів профільної освіти (випускників 11 класу), які планують вступати до закладів вищої освіти. При цьому питання організації ЗНО випускників гімназії, обґрунтування його функцій, розроблення відповідного інструментарію та методик підготовки учнів до успішного складання іспиту є недостатньо дослідженим у сучасній дидактиці.

Формулювання цілей статті. Метою статті є актуалізація проблеми наукового обґрунтування процедур державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання в гімназії та аналіз потенціалу сучасних підручників як інструменту підготовки до запровадження нової форми підсумкового оцінювання та моніторингу навчальних досягнень здобувачів базової освіти.

Виклад основного матеріалу. Згідно із чинним положенням (за яким здійснюється ДПА з 2014 р.), метою державної підсумкової атестації здобувачів усіх рівнів

загальної середньої освіти є контроль відповідності рівня освітніх результатів учнів державним вимогам. Оцінки за атестацію заносять до свідоцтва про базову середню освіту та додатку до свідоцтва про повну загальну середню освіту. Особливістю ДПА випускників 9 класу є те, що її результати не враховують під час виставлення річних оцінок з предметів, з яких учень проходить атестацію [23].

Таким чином, досі традиційна атестація здобувачів базової освіти мала функції переважно моніторингового дослідження, результати якого мають інформативний характер та безпосередньо не пов'язані з нормативним оцінюванням.

У новому Законі «Про освіту» визначено, що метою державної підсумкової атестації є оцінювання результатів навчання здобувачів освіти на кожному рівні повної загальної середньої освіти. При цьому зазначено, що лише ДПА в початковій школі здійснюється виключно з метою моніторингу якості освітньої діяльності закладів освіти та якості освіти [7].

Таким чином, важливою функцією ДПА в гімназії, крім, власне, моніторингу якості освіти, стає оцінювання навчальних досягнень учнів. Тобто, результати ДПА потенційно зможуть впливати на особливості подальшої профільної освіти учнів. Наразі це питання потребує нормативно-правового врегулювання у контексті державних гарантій здобувачам повної загальної середньої освіти. У будь-якому разі, суттєве зростання ролі та ваги ДПА в процесі здобування базової середньої освіти потребує зміни методології цієї процедури та запровадження її нових форм. Законодавство про освіту однією з таких форм визначає формат зовнішнього незалежного оцінювання.

Відповідно до «Плану заходів на 2017–2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» одним із заходів реформування загальної середньої освіти має бути удосконалення моніторингу та оцінювання навчальних досягнень учнів, зокрема, шляхом створення системи незалежного оцінювання результатів навчання за курс базової середньої освіти [22].

Доцільність проведення в гімназії ДПА у формі ЗНО можна обґрунтувати кількома чинниками. Зокрема, на сьогодні зовнішнє незалежне оцінювання є дієвим механізмом отримання об'єктивних результатів щодо рівня навчальних досягнень учнів, до якого сформувалася довіра з боку суб'єктів освітнього процесу [14]. Відповідно, використання такої форми підсумкової атестації дасть можливість максимально об'єктивно оцінити освітні результати й здобувачів рівня базової освіти. Крім того, напрацьовані технології проведення ЗНО та аналізу й інтерпретації його результатів дають можливість виявляти та враховувати значну кількість параметрів, які впливають на якість освітнього процесу.

З іншого боку, запровадження нової форми ДПА на рівні базової освіти забезпечить підготовку учнів до майбутнього ЗНО в професійному та академічному ліцеї, результати якого безпосередньо впливатимуть на вступ до закладів вищої освіти.

Успіх використання формату ЗНО в гімназії безпосередньо пов'язаний із вирішенням цілого комплексу проблем (психолого-педагогічних, організаційно-технологічних, фінансових) [5]. Важливе значення має дослідження готовності учнів цієї освітньо-вікової групи, обґрунтування вибору відповідного інструментарію, розроблення завдань та методики обробки результатів їх виконання.

Практика показує, що особливості підготовки учнів до ЗНО зумовлюються індивідуально-віковими характеристиками відповідної освітньо-вікової групи [11]. Навіть в учнів 10–11 класів здатність до усвідомленої самоосвіти традиційно є недостатньо високою й потребує стимулювання. Тому й підготовка до ЗНО переважно здійснюється за безпосередньої участі вчителя, зокрема, на позаурочних індивідуальних і групових заняттях.

Успішність підготовки учнів гімназії до зовнішнього незалежного оцінювання значною мірою буде залежати не тільки від якості спеціально розроблених навчально-інформаційних матеріалів, а й системної та усвідомленої навчально-пізнавальної діяльності учня під керівництвом педагога-наставника на всіх етапах освітнього процесу (як під час вивчення нового матеріалу, так і під час його закріплення та перевірки, зокрема, й за допомогою тестових завдань для поточного та тематичного контролю).

На початковому етапі запровадження зовнішнього незалежного оцінювання в гімназії роль підручника є особливо важливою. В умовах, коли навчально-методичне забезпечення нової форми державної підсумкової атестації ще потребує розроблення, саме підручник може стати ефективним інструментом підготовки учнів до участі в ЗНО.

У 2017/2018 навчальному році, як і в 2016/2017, здобувачі рівня базової середньої освіти обов'язково складатимуть державну підсумкову атестацію з трьох навчальних предметів: 1) української мови; 2) математики; 3) одного предмета, який буде обирати педагогічна рада школи. Це може бути один із предметів такого переліку: зарубіжна література, іноземна мова, історія України, всесвітня історія, правознавство, географія, біологія, хімія, фізика, інформатика, мова національної меншини для закладів загальної середньої освіти з навчанням або вивченням такої мови та інтегрований курс літератури [18].

Нами було проаналізовано сучасні підручники з природничих та суспільствознавчих предметів для учнів 9 класу (зокрема, їх структура, зміст, методичний апарат, система вправ і завдань для контролю й самоконтролю) щодо можливостей підготовки здобувачів рівня базової середньої освіти до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання.

При цьому ми виходили з того, що підручники для 9 класів, які стали переможцями конкурсного відбору та були затверджені МОН України, створено відповідно до навчальних програм предметів, що реалізують зміст відповідних освітніх галузей Державного стандарту базової й повної загальної середньої освіти, який, у свою чергу, визначає державні вимоги до освітніх результатів учнів.

Спрямованість державного стандарту на пріоритети компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного навчання було посилено у процесі удосконалення навчальних програм через виокремлення наскрізних змістових ліній (екологічна безпека та сталий розвиток, громадянська відповідальність, здоров'я й безпека, підприємливість та фінансова грамотність). Ці змістові лінії розглядають як засіб інтеграції навчального змісту, орієнтованого на формування ключових компетентностей [16].

Таким чином, саме дидактичні можливості підручника як засобу формування предметної й ключових компетентностей можуть визначати його ефективність у підготовці до державної підсумкової атестації, метою якої буде виявлення рівнів сформованості в учнів гімназії відповідних компетентностей.

Так, практично в усіх аналізованих нами нових підручниках географії, фізики та історії України для 9 класу компетентнісний, особистісно орієнтований та діяльнісний підходи досить вдало реалізуються через систему вправ. Наприклад, підручники географії містять **творчі запитання-завдання** («Відтік мізків» може «вивести» людський капітал із країни, перешкоджати її розвитку в майбутньому, знизити податкові надходження та анулювати соціальні інвестиції в освіту. Запропонуйте свій шлях розв'язання цієї проблеми.» [3, с. 250]), **завдання-робота з Інтернетом** («Використовуючи ресурси Інтернету, підготуйте розповідь про стан легкої промисловості в Тайвані та Пакистані» [17, с. 141]), **запитання й завдання на екологічну безпеку, громадянську відповідальність тощо** («Влаштуйте з однокласниками змагання еко-ідей «Будуймо еко-Україну». Запропонуйте ідею щодо покращення екологічного стану навколишнього середовища» [1, с. 260]), **завдання-робота в групах** («<...> Запропонуйте засади, принципи, підходи соціально-економічного розвитку національних моделей економічної системи змішаного типу, що сформувалися в різних країнах світу, які, на вашу думку, варто було б використати для України» [1, с. 42]) тощо.

У підручниках фізики для 9 класу компетентнісний підхід реалізується через систему вправ та завдань: **творчі завдання** («Продумайте та запишіть план проведення експериментів із дослідження умов виникнення індукційного струму в замкненій котушці для випадків, коли дві котушки надіто на спільне осердя. За можливості проведіть експерименти. Сформулюйте висновки. <...>» [30]), **завдання, що формують компетентність** («Я поміркую й зможу пояснити», «Я вмію досліджувати й експериментувати»), **навчальні проекти** [8].

Більшість нових підручників з історії України для 9 класу містять практичні роботи, під час виконання яких в учнів формуються уміння працювати з джерелами та документами, що є важливим складником предметної та ключових компетентностей. Також запропоновано **завдання на формулювання оціночних суджень** («Висловіть судження щодо діяльності М. Гулака, У. Кармалюка, М. Костомарова, І. Котляревського, Т. Шевченка. Складіть їхні історичні портрети» [24]), **творчі завдання з використанням Інтернету** [4], **завдання для роботи в групах** [27], **завдання**

на обґрунтування та доведення твердження («Доведіть, що кріпацтво знищувало українських селян не тільки фізично, а й морально. Доведіть, що кріпацтво було основним гальмом індустріальної революції» [28]), **завдання-повідомлення** («Підготуйте повідомлення на тему «Чинники успішного економічного розвитку Південної України». Скориставшись схемою, складіть розповідь про розвиток торгівлі») [10].

Таким чином, компетентнісний потенціал сучасних підручників географії, фізики та історії України для 9 класу реалізовано головним чином через елементи їх методичного апарату, який в цілому забезпечує формування предметних та ключових (наприклад, інформаційно-комунікаційної) компетентностей. З огляду на це підручники можна розглядати як складники системи підготовки учнів гімназії до ДПА, результатом якої буде виявлення рівнів сформованості, в першу чергу, предметних компетентностей.

Одним із важливих моментів підготовки до атестації у будь-якій формі є системна робота учителів та учнів з основними формами завдань, що будуть використовуватися під час підсумкового контролю. Тому на етапі запровадження ДПА у формі ЗНО в гімназії особлива увага має приділятися організації діяльності вчителя щодо дидактично виваженого використання тестових технологій, що включає добір або створення тестових завдань, формування в учнів навичок роботи з тестовими завданнями у форматі ЗНО, ознайомлення їх із відповідними процедурами, правилами оформлення робіт, алгоритмами виконання завдань, виявлення типових та індивідуальних помилок [13].

Наскільки випускники закладів базової середньої освіти готові до роботи з тестовими завданнями як основним інструментом зовнішнього незалежного оцінювання? Результати участі України в міжнародному дослідженні TIMSS-2007 виявили недостатню підготовленість учнів до виконання тестів — вони витрачали невиправдано багато часу на з'ясування того, що потрібно зробити (тобто на формі завдання), а не на його змісті [32, с. 6].

Тому іншим важливим параметром сучасного підручника для гімназії в цьому контексті можна розглядати реалізацію в ньому системи вправ, побудованої на методології інструментарію зовнішнього незалежного оцінювання. Із незначними відмінностями, що враховують специфіку дидактичних систем навчання конкретних предметів, цей інструментарій реалізується через так звані поліформні тести, що містять завдання закритої форми з вибором однієї правильної відповіді, на встановлення відповідності та послідовності, завдання відкритої форми з короткою відповіддю [14].

Хоча питання щодо доцільності використання в гімназії інструментарію ЗНО для випускників профільної школи потребує додаткового вивчення (зокрема, щодо відповідності змісту й форми подання тестових завдань цій освітньо-віковій групі учнів), він може слугувати орієнтиром під час побудови системи завдань для державної підсумкової атестації здобувачів базової освіти.

Аналіз характеристик сертифікаційних робіт ЗНО-2018 з географії, фізики та історії України дає можливість зробити висновки щодо структури тестів, часу, відведеного на їх виконання, кількості та форми завдань, особливостей нарахування тестових балів. Так, у тестах ЗНО-2018 з географії передбачено виконання 56 тестових завдань: 36 завдань із вибором однієї правильної відповіді (складаються з основи і чотирьох варіантів відповідей), 8 завдань відкритої форми з короткою відповіддю (являють собою неструктуровані завдання, які складаються з основи та передбачають розв'язування задачі), 6 завдань з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів та 6 завдань на встановлення відповідності («логічні пари»).

У тестах ЗНО-2018 з фізики міститиметься 38 завдань, з яких: 24 завдання з вибором однієї правильної відповіді, 4 завдання на встановлення відповідності («логічні пари»), 10 завдань відкритої форми з короткою відповіддю (серед яких 4 структурованих завдання, що передбачають запис відповідей до кожної з двох структурних частин, та 6 неструктурованих, виконання яких передбачає здійснення числових розрахунків та запис кінцевої відповіді).

У тестах ЗНО-2018 з історії України передбачено розміщення 60 завдань, розподілених на дві частини: по 30 завдань різних форм з історії України від найдавніших часів до кінця XIX ст. та історії України XX — початку XXI ст. При цьому тест міститиме 46 завдань з вибором однієї правильної відповіді, 6 завдань на встановлення відповідності («логічні пари»), 4 завдання на встановлення логічної (правильної) послідовності та 4 завдання з вибором кількох правильних відповідей.

Цікавою особливістю тестів з географії, фізики та історії України є те, що завдання з вибором однієї правильної відповіді складають переважну більшість. Зокрема, у тесті ЗНО з географії їх 64%, з фізики — 63%, з історії України — 77%. У тестах з географії та фізики відсутні завдання на встановлення логічної послідовності, а в тестах з історії України — завдання відкритої форми з короткою відповіддю. Також до всіх тестів не включено завдання відкритої форми з розгорнутою відповіддю, які традиційно використовуються в тестах з української мови й літератури та математики.

Отже, основними формами завдань, що містять тести ЗНО з географії, фізики та історії України, є завдання з вибором однієї або кількох правильних відповідей, на встановлення відповідності та логічної послідовності, завдання відкритої форми з короткою відповіддю, серед яких предметні (структуровані або неструктуровані) задачі.

Виходячи з того, що потенційно ДПА в гімназії може проводитися у формі ЗНО, ми проаналізували чинні підручники для 9 класу щодо наявності в них тестових завдань тих форм, які традиційно використовуються в тестах відповідних предметних ЗНО випускників 11 класів (див. табл. 1).

Кількість тестових завдань різних форм у чинних підручниках для 9 класу

Форми завдань	Підручники					
	Географія					
	Бойко В. М. [та ін.] [1]	Гільберг Т. Г. [та ін.] [3]	Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р. [12]	Масляк П. О., Капіруліна С. Л. [15]	Надтока О. Ф., Топузов О. М. [17]	Пестушко В. Ю. [та ін.] [21]
Завдання з вибором однієї правильної відповіді	29	-	-	26	14	-
Завдання з вибором кількох правильних відповідей із запропонованих варіантів відповіді	-	-	-	6	9	-
Завдання на встановлення відповідності («логічні пари»)	4	2	-	8	1	-
Завдання відкритої форми з короткою відповіддю	8	-	2	-	26	-
Предметні задачі	3	-	-	-	-	-
Завдання на встановлення логічної послідовності	3	-	-	-	-	-

Таблиця 1

Підручники										
Фізика			Історія України							
Бар'яхтар В. Г. [та ін.] [30]	Засєкіна Т.М., Засєкін Д. О. [8]	Сиротюк В.Д. [26]	Бурнейко І.О. [та ін.] [10]	Власов В. С. [2]	Гісем О. В., Мартинюк О. О. [4]	Пометун О.І. [та ін.] [24]	Реєнт О.П., Малій О. М. [25]	Сорочинська Н.М., Гісем О.О. [27]	Струкевич О. К. [28]	Турченко Ф.Г., Мороко В. М. [29]
37	55	118	-	71	-	-	-	-	-	-
-	-	2	-	61	-	-	7	-	-	-
8	2	-	-	19	-	-	1	-	-	-
32	14	-	-	19	-	-	-	-	-	-
24	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	14	-	-	1	-	-	-

З таблиці 1 видно, що найбільшу кількість тестових завдань із географії (50) вміщено у підручнику авторів О. Ф. Надтоки і О. М. Топузова [17]. Усі вони були розміщені під рубрикою «Мої компетентності: самоперевірка знань і досягнень», яку розташовано після кожного розділу підручника, і яка містить тестові завдання різних форм. У кожній такій рубриці нараховано від 5 до 18 тестових завдань.

У всіх шести проаналізованих нами підручниках географії для 9 класу представлено велику кількість завдань відкритої форми з короткою або розгорнутою відповіддю після відповідних тем або розділів, а в деяких [12; 15; 17] і в змісті параграфів. Проте, на відміну від тестових завдань ЗНО, вони не передбачають розв'язування географічної задачі й тому не були включені нами до табл. 1.

Тестові завдання (відповідно 41 і 40) також наявні у підручниках авторів В. М. Бойко та ін. [1] і П. О. Масляка й С. Л. Капіруліної [15]. При цьому у підручнику авторів П. О. Масляка і С. Л. Капіруліної [15] їх розташовано в Додатку 5 «Підсумкові тестові завдання», де подано 2 варіанти тестів по 20 завдань у кожному.

У підручнику авторів В. М. Бойко та ін. [1], як і в підручнику авторів О. Ф. Надтоки й О. М. Топузова [17], тестові завдання розміщено майже після кожного розділу під рубрикою «Запитання і завдання для самоконтролю навчальних досягнень» й охоплюють тести з 10–11 тестових завдань. У цьому підручнику [1] немає тестових завдань з вибором кількох правильних відповідей із запропонованих варіантів, проте є три тестові завдання на встановлення логічної послідовності та три географічні задачі.

У завданнях на встановлення логічної послідовності учні мають встановити правильну послідовність проведення певних характеристик (подій, етапів, фактів, об'єктів тощо). Наприклад: «Розташуйте послідовно види транспорту України за показником вантажообігу, починаючи від найбільшого (А. Автомобільний; Б. Залізничний; В. Річковий; Г. Трубопровідний)» [1, с. 243].

Географічні задачі розміщено під відповідною рубрикою «Географічна задача». Вони передбачають математичні розрахунки. Наприклад: «Населення міста споживає 15 т цукру на місяць. Для виробництва 1 т цукру необхідно переробити 7 т цукрових буряків. Де вигідніше розмістити цукровий завод: біля споживача чи ближче до сировини?» [1, с. 28].

Усі підручники фізики для 9 класу, що використовуються в освітній практиці, містять тестові завдання, які представлено окремими рубриками: «Завдання для самоперевірки» [30], «Перевірте себе» [8], «Тестові завдання» [26]. Їх подано після логічно завершених блоків навчального матеріалу (розділів), та вони виконують дидактичну функцію організації самоконтролю результатів навчальної діяльності учнів.

Тести сформовано за структурою, що в цілому відповідає формату ЗНО, та містять завдання з вибором правильної відповіді, «логічні пари», завдання відкритої

форми з короткою відповіддю. Найбільш оптимально у цьому контексті сформовано тестові завдання у підручнику В. Бар'ярхтара та ін. [30] (див. табл. 1).

Більшість становлять завдання з вибором однієї правильної відповіді з чотирьох варіантів: 37 завдань (48%) [30], 55 (78%) [8] та 118 (98%) [26]. Найменш представленими є завдання на встановлення відповідності (у підручнику В. Бар'ярхтара та ін. [30] їх 8, а в підручнику Т. Засекоїної та Д. Засекіна [8] — 2), а також на вибір декількох правильних відповідей (два у підручнику В. Сиротюка [26]).

Тести в підручниках мають свої особливості щодо дидактичних функцій. Зокрема, в підручнику В. Бар'ярхтара та ін. [30] вказано форми завдань та кількість балів, яку учні можуть отримати за їх виконання (наприклад, «Завдання 1–7 містять тільки одну правильну відповідь» [30, с. 258]). У підручнику Т. Засекоїної та Д. Засекіна [8] завдання в тестах розміщено за рівнями складності (А — початковий, В — середній, С — достатній), що розширює їх можливості у забезпеченні диференціації навчання фізики. У підручнику В. Сиротюка [26] запропоновано два варіанти тестових завдань до кожного з розділів, що забезпечує можливості їх використання не тільки для самоконтролю, а й, наприклад, для тематичного оцінювання.

У підручниках В. Бар'ярхтара та ін. [30], Т. Засекоїної та Д. Засекіна [8] більшу частину відкритих тестових завдань з короткою відповіддю складають розрахункові фізичні задачі, а в підручнику В. Сиротюка [26] наявні тільки тестові завдання з вибором правильної відповіді.

Серед проаналізованих підручників з історії України для 9 класу лише у двох розміщено тестові завдання. У підручнику В. Власова [2] тести як цілісна структура належать до складу вправ для підсумкового контролю кожного з розділів, а окремі тестові завдання включено до вправ у параграфах. У цьому підручнику представлено завдання з вибором однієї (38–71%) та декількох правильних відповідей (33–61%), завдання на встановлення відповідності (10,5–19%) та логічної послідовності (7–14%), завдання відкритої форми з короткою відповіддю (10,5–19%). Запропоновані тести за структурою та формами завдань відповідають тестам ЗНО з історії України.

У підручнику О. Реєнта та О. Малій [25] подано 7 тестових завдань з множинним вибором та одне завдання на встановлення відповідності, які включено до вправ для підсумкового самоконтролю наприкінці розділів.

Таким чином, в усіх підручниках фізики, переважній більшості підручників географії та двох підручниках з історії України розміщено тести в системі вправ для організації самоконтролю та тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів. В окремих підручниках автори подають цілісні тести, що містять основні форми тестових завдань, які використовуються під час проведення зовнішнього незалежного оцінювання випускників закладів загальної середньої освіти. Відповідно, працюючи з цими підручниками, учні гімназії розвиватимуть навички роботи з тестами, що стане їм у нагоді під час складання ЗНО.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз сучасних підручників з природничих і суспільствознавчих предметів для 9 класу показав, що окреслена в статті проблема потребує подальшого дослідження. Зокрема, підручники містять порівняно незначну кількість тестових завдань, а всі їх основні форми подано лише в деяких із них. При цьому домінуючою формою завдань є завдання з вибором однієї правильної відповіді (від 40% до 98%).

Разом із тим, однією із тенденцій ЗНО випускників профільної школи є поступове зменшення частки завдань такої форми та збільшення кількості інших форм завдань у тесті. Так, наприклад, якщо у 2016 і 2017 рр. тести ЗНО з географії містили 42 тестових завдання з вибором однієї правильної відповіді (73%), 4 тестових завдання відкритої форми з короткою відповіддю (7%) та по 6 тестових завдань з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді та тестових завдань на встановлення відповідності («логічні пари») (по 10%) [6; 9], то у 2018 р. передбачається 36 тестових завдань з вибором однієї правильної відповіді (64%), 8 тестових завдань відкритої форми з короткою відповіддю (14%) та по 6 тестових завдань з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді та тестових завдань на встановлення відповідності («логічні пари») (по 11%) [31]. У тесті ЗНО з фізики передбачено запровадження структурованих завдань відкритої форми. Таким чином, підручник як стрижневий елемент дидактичної системи має більш гнучко реагувати на ці зміни та забезпечувати ознайомлення учнів з різними формами тестових завдань.

При цьому можливості підручника у формуванні навичок виконання тестових завдань різних форм є обмеженими. Це пояснюється, зокрема, й тим, що сучасний підручник виконує багато дидактичних функцій, а через обмежені обсяги він не може містити велику кількість різнопланових вправ.

Відповідно, перспективними є дослідження функцій підручника у складі навчально-методичного комплексу, який містить також спеціально розроблені навчальні посібники для підготовки учнів гімназії до ЗНО, електронні освітні ресурси, що забезпечують дистанційне тестування. Важливими складниками запровадження ЗНО випускників гімназії є створення його програм, які встановлюють вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів гімназії, відповідних інформаційних матеріалів Українського центру оцінювання якості освіти. Саме ця система навчально-методичного забезпечення створить умови для запровадження нової форми підсумкового оцінювання та моніторингу навчальних досягнень здобувачів базової освіти.

Використані джерела

1. Бойко В. М. Географія: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Бойко В. М. [та ін.]. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2017. — 272 с.: іл.
2. Власов В. С. Історія України: підручник для 9 класу загальноосвіт. навч. закл. / В. С. Власов. — Київ: Літера ЛТД, 2017. — 304 с.
3. Гільберг Т. Г. Географія: підручник для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Гільберг Т. Г., Савчук І. Г., Сovenko В. В. — К.: УОВЦ «Оріон», 2017. — 288 с.: іл.
4. Гісем О. В. Історія України: підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. — Харків: Вид-во «Ранок», 2017. — 288 с.
5. Жук Ю. О. Зовнішнє незалежне оцінювання як складова системи оцінювання якості освіти: соціально-педагогічні ризики / Ю. О. Жук // Анотовані результати науково-дослідної роботи Ін-ту педагогіки за 2008 рік: інформаційне видання. — К.: Педагогічна думка, 2009. — С. 115–117.
6. Загальна характеристика сертифікаційної роботи з географії Зовнішнього незалежного оцінювання 2017 року (затверджена Наказом Українського центру оцінювання якості освіти 22.09.2016 року № 162) [Електронний ресурс] // Український центр оцінювання якості освіти. — Режим доступу: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2017/01/Har_2017_geo.pdf.
7. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст. 380) [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
8. Засєкіна Т. М. Фізика: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закладів / Т. М. Засєкіна, Д. О. Засєкін. — К.: УОВЦ «Оріон», 2017. — 272 с.
9. Зовнішнє незалежне оцінювання 2016 року. Характеристика сертифікаційної роботи з географії [Електронний ресурс] // Український центр оцінювання якості освіти. — Режим доступу: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2017/01/Har_Geo.pdf.
10. Історія України: підручник для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / І. О. Бурнейко, Г. М. Хлібовська, М. Є. Крижановська, О. В. Наумчук. — Тернопіль: Астон, 2017. — 296 с.
11. Канчура О. Мовно-мовленнєва підготовка учнів старшої школи до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови / О. Канчура // Методичний пошук: Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури. — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. — Вип. 12. — Ч. II. — С. 14–17.
12. Кoberнік С. Г. Географія: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закладів / С. Г. Кoberнік, Р. Р. Коваленко. — Кам'янець-Подільський: Абетка, 2017. — 288 с.: іл.
13. Коваленко В. І. Підготовка учнів до ДПА та ЗНО: шляхи успішної реалізації / Вікторія Іванівна Коваленко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/pidgotovka-uchniv-do-dpa-ta-zno-shlyakhi-uspishno.html>.
14. Кашина Г. С. Зовнішнє незалежне оцінювання в освіті України. Курс лекцій: навч. посіб. / Г. С. Кашина, В. П. Сергієнко. — Луцьк, 2010. — 115 с.
15. Масляк П. О. Географія: підруч. для 9-го кл. загальноосвіт. навч. закладів / П. О. Масляк, С. Л. Капіруліна. — Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. — 272 с.: іл.
16. Методичні рекомендації викладання навчальних предметів у загальноосвітніх навчальних закладах у 2017/2018 навчальному році (підготовлені спільно з Національною

- академією педагогічних наук України та Інститутом модернізації змісту освіти) [Електронний ресурс] (Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 09.08.2017 р. № 1/9–436) // Освіта.ua. — Режим доступу: https://osvita.ua/doc/files/news/568/56860/metod_rekom_2017.pdf.
17. Надтока О. Ф. Географія: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. Ф. Надтока, О. М. Топузов. — К.: УОВЦ «Оріон», 2017. — 208 с.: іл.
  18. Наказ Міністерства освіти і науки України від 20.10.2016 р. № 1272 «Про проведення державної підсумкової атестації учнів (вихованців) загальноосвітніх навчальних закладів у 2016/2017 навчальному році [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1feb553bfe8.pdf>.
  19. Наукове обґрунтування підходів до шкалювання результатів зовнішнього незалежного оцінювання / Булах І. Є., Ляшенко О. І., Мруга М. Р., Серeda Л. І. // Тестування і моніторинг в освіті. — 2009. — № 4. — С. 17–19.
  20. Науменко С. Тестові завдання з географії для зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів як інструментарій реалізації моніторингу навчальних досягнень учнів 6 і 7 класів з географії / Науменко С. // Наука і суспільство. — 2011. — № 7–8. — С. 48–57.
  21. Пестушко В. Ю. Географія: підруч. для 9-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / В. Ю. Пестушко, Г. Ш. Уварова, А. І. Довгань. — К.: Генеза, 2017. — 272 с.: іл.
  22. План заходів на 2017–2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 року № 903-р) [Електронний ресурс] // Освіта.ua. — Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/58586/.
  23. Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти (затверджене Наказом Міністерства освіти і науки України від 30.12.2014 № 1547) [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0157-15>.
  24. Пометун О. І. Історія України: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, І. І. Смагін. — К.: УОВЦ «Оріон», 2017. — 288 с.
  25. Реєнт О. П. Історія України: підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів / О. П. Реєнт, О. М. Малій. — К.: Генеза, 2017. — 272 с.
  26. Сиротюк В. Д. Фізика: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / В. Д. Сиротюк. — К.: Генеза, 2017. — 248 с.
  27. Сорочинська Н. М. Історія України: підручник для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Н. М. Сорочинська, О. О. Гісем. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2017. — 272 с.
  28. Струкевич О. К. Історія України: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. К. Струкевич. — К.: Грамота, 2017. — 240 с.
  29. Турченко Ф. Г. Історія України: підручник для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Ф. Г. Турченко, В. М. Мороко. — К.: Генеза, 2017. — 384 с.
  30. Фізика: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / [В. Г. Бар'яхтар, С. О. Довгий, Ф. Я. Божинова, О. О. Кірюхіна]; за ред. В. Г. Бар'яхтара, С. О. Довгого. — Харків: Вид-во «Ранок», 2017. — 272 с.

31. Характеристика сертифікаційної роботи. [Географія. 2018] [Електронний ресурс] // Український центр оцінювання якості освіти. — Режим доступу: <http://testportal.gov.ua/certificatgeo/>.
32. TIMSS-2007: засади вимірювання і відкриті завдання із математики та природничих наук для 4 і 8 класів / Мулліс Іна В. С., Мартін Майкл О., Руддок Грехем Дж. та ін.; пер. з англ. — Харків: Факт, 2006. — 672 с.

References

1. Boiko V. M. Heohrafiia: pidruch. dlia 9 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / Boiko V. M. [ta in.]. — Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, 2017. — 272 s.: il.
2. Vlasov V. S. Istoriia Ukrainy: pidruchnyk dlia 9 klasu zahalnoosvit. navch. zakl. / V. S. Vlasov. — Kyiv: Litera LTD, 2017. — 304 s.
3. Hilberh T. H. Heohrafiia: pidruchnyk dlia 9 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / Hilberh T. H., Savchuk I. H., Sovenko V. V. — K.: UOVTs «Orion», 2017. — 288 s.: il.
4. Hisem O. V. Istoriia Ukrainy: pidruch. dlia 9 klasu zahalnoosvit. navch. zakladiv / O. V. Hisem, O. O. Martyniuk. — Kharkiv: Vyd-vo «Ranok», 2017. — 288 s.
5. Zhuk Yu. O. Zovnishnie nezalezhne otsiniuvannia yak skladova systemy otsiniuvannia yakosti osvity: sotsialno-pedahohichni ryzyky / Yu. O. Zhuk // Anotovani rezultaty naukovo-doslidnoi roboty In-tu pedahohiky za 2008 rik: informatsiine vydannia. — K.: Pedahohichna dumka, 2009. — S. 115–117.
6. Zahalna kharakterystyka sertyfikatsiinoi roboty z heohrafii Zovnishnoho nezalezhnogo otsiniuvannia 2017 roku (zatverdzhena Nakazom Ukrainskoho tsentru otsiniuvannia yakosti osvity 22.09.2016 roku № 162) [Elektronnyi resurs] // Ukrainnyi tsentr otsiniuvannia yakosti osvity. — Rezhym dostupu: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2017/01/Har_2017_geo.pdf.
7. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2017, № 38–39, st. 380) [Elektronnyi resurs] // Zakonodavstvo Ukrainy. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
8. Zasiiekina T. M. Fyzyka: pidruch. dlia 9 kl. zahalnoosvit. navch. zakladiv / T. M. Zasiiekina, D. O. Zasiiekin. — K.: UOVTs «Orion», 2017. — 272 s.
9. Zovnishnie nezalezhne otsiniuvannia 2016 roku. Kharakterystyka sertyfikatsiinoi roboty z heohrafii [Elektronnyi resurs] // Ukrainnyi tsentr otsiniuvannia yakosti osvity. — Rezhym dostupu: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2017/01/Har_Geo.pdf.
10. Istoriia Ukrainy: pidruchnyk dlia 9 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / I. O. Burneiko, H. M. Khlivovska, M. Ye. Kryzhanovska, O. V. Naumchuk. — Ternopil: Aston, 2017. — 296 s.
11. Kanchura O. Movno-movlennieva pidhotovka uchniv starshoi shkoly do zovnishnoho nezalezhnogo otsiniuvannia z ukrainskoi movy / O. Kanchura // Metodychnyi poshuk: Vykladatsko-studentski naukovy roboty z pytan metodyky vykladannia movy i literatury. — Zhytomir: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2014. — Vyp. 12. — Ch. II. — S. 14–17.
12. Kobernik S. H. Heohrafiia: pidruch. dlia 9 kl. zahalnoosvit. navch. zakladiv / S. H. Kobernik, R. R. Kovalenko. — Kamianets-Podilskyi: Abetka, 2017. — 288 s.: il.
13. Kovalenko V. I. Pidhotovka uchniv do DPA ta ZNO: shliakhy uspishnoi realizatsii / Viktoriia Ivanivna Kovalenko [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/pidgotovka-uchniv-do-dpa-ta-zno-shlyakhi-uspishno.html>.

14. Kashyna H. S. Zovnishnie nezalezhne otsiniuvannia v osviti Ukrainy. Kurs lektsii: navch. posib. / H. S. Kashyna, V. P. Serhienko. — Luts'k, 2010. — 115 s.
15. Masliak P. O. Heohrafiia: pidruch. dlia 9-ho kl. zahalnoosvit. navch. zakladiv / P. O. Masliak, S. L. Kapiurulina. — Kamianets-Podil's'kyi: Aksioma, 2017. — 272 s.: il.
16. Metodychni rekomendatsii vykladannia navchalnykh predmetiv u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh u 2017/2018 navchalnomu rotsi (pidhotovleni spilno z Natsionalnoiui akademieiui pedahohichnykh nauk Ukrainy ta Instytutom modernizatsiiu zmistu osvity) [Elektronnyi resurs] (Dodatok do lysta Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 09.08.2017 r. № 1/9-436) // Osvita.ua. — Rezhym dostupu: https://osvita.ua/doc/files/news/568/56860/metod_rekom_2017.pdf.
17. Nadтока O. F. Heohrafiia: pidruch. dlia 9 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / O. F. Nadтока, O. M. Topuzov. — K.: UOVTs «Orion», 2017. — 208 s.: il.
18. Nakaz Ministerstva osvity i nauk Ukrainy vid 20.10.2016 r. № 1272 «Pro provedennia derzhavnoi pidsumkovoi atestatsii uchniv (vykhovantsiv) zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv u 2016/2017 navchalnomu rotsi [Elektronnyi resurs] // Ministerstvo osvity i nauk Ukrainy. — Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1feb553bfe8.pdf>.
19. Naukove obgruntuvannia pidkhodiv do shkaliuvannia rezultativ zovnishnoho nezalezhnogo otsiniuvannia / Bulakh I. Ye., Liashenko O. I., Mruha M. R., Sereda L. I. // Testuvannia i monitorynh v osviti. — 2009. — № 4. — S. 17–19.
20. Naumenko S. Testovi zavdannia z heohrafii dlia zovnishnoho nezalezhnogo otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen vypuskniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv yak instrumentarii realizatsii monitorynhu navchalnykh dosiahnen uchniv 6 i 7 klasiv z heohrafii / Naumenko S. // Nauka i suspilstvo. — 2011. — № 7–8. — S. 48–57.
21. Pestushko V. Yu. Heohrafiia: pidruch. dlia 9-ho kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / V. Yu. Pestushko, H. Sh. Uvarova, A. I. Dovhan. — K.: Heneza, 2017. — 272 s.: il.
22. Plan zakhodiv na 2017–2029 roky iz zaprovadzhennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola» (zatverdzhenyi Rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13 hrudnia 2017 roku № 903-r) [Elektronnyi resurs] // Osvita.ua. — Rezhym dostupu: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/58586/.
23. Polozhennia pro derzhavnu pidsumkovu atestatsiiu uchniv (vykhovantsiv) u systemi zahalnoi serednoi osvity (zatverdzhene Nakazom Ministrestva osvity i nauky Ukrainy vid 30.12.2014 № 1547) [Elektronnyi resurs] // Zakonodavstvo Ukrainy. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0157-15>.
24. Pometun O. I. Istoriia Ukrainy: pidruch. dlia 9 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / O. I. Pometun, N. M. Hupan, I. I. Smahin. — K.: UOVTs «Orion», 2017. — 288 s.
25. Reient O. P. Istoriia Ukrainy: pidruch. dlia 9 klasu zahalnoosvit. navch. zakladiv / O. P. Reient, O. M. Malii. — K.: Heneza, 2017. — 272 s.
26. Syrotyuk V. D. Fyzyka: pidruch. dlia 9 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / V. D. Syrotyuk. — K.: Heneza, 2017. — 248 s.
27. Sorochynska N. M. Istoriia Ukrainy: pidruchnyk dlia 9 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / N. M. Sorochynska, O. O. Hisem. — Ternopil: Navchalna knyha — Bohdan, 2017. — 272 s.
28. Strukevych O. K. Istoriia Ukrainy: pidruch. dlia 9 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / O. K. Strukevych. — K.: Hramota, 2017. — 240 s.
29. Turchenko F. H. Istoriia Ukrainy: pidruchnyk dlia 9 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / F. H. Turchenko, V. M. Moroko. — K.: Heneza, 2017. — 384 s.

30. Fyzyka: pidruch. dlia 9 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / [V. H. Bariakhtar, S. O. Dovhyi, F. Ya. Bozhynova, O. O. Kiriukhina]; za red. V. H. Bariakhtara, S. O. Dovhoho. — Kharkiv: Vyd-vo «Ranok», 2017. — 272 s.
31. Kharakterystyka sertyfikatsiinoi roboty. [Heohrafiia. 2018] [Elektronnyi resurs] // Ukrainskyi tsentr otsiniuvannia yakosti osvity. — Rezhym dostupu: <http://testportal.gov.ua/sertifikatgeo/>.
32. TIMSS-2007: zasady vymiriuvannia i vidkryti zavdannia iz matematyky ta pryrodnychkykh nauk dlia 4 i 8 klasiv / Mullis Ina V. S., Martin Maikl O., Ruddok Hrekhem Dzh. ta in.; per. z anhl. — Kharkiv: Fakt, 2006. — 672 s.

Головко С. Г., Науменко С. А.

УЧЕБНИК КАК ИНСТРУМЕНТ ПОДГОТОВКИ ВЫПУСКНИКОВ ГИМНАЗИИ К ГОСУДАРСТВЕННОЙ ИТОГОВОЙ АТТЕСТАЦИИ В ФОРМЕ ВНЕШНЕГО НЕЗАВИСИМОГО ОЦЕНИВАНИЯ

В статье актуализирована проблема научного обоснования процедур государственной итоговой аттестации в гимназии в форме внешнего независимого оценивания. Обоснована целесообразность проведения в гимназии итоговой аттестации в форме внешнего независимого оценивания как действенного механизма мониторинга и объективного оценивания образовательных результатов соискателей уровня базового образования. Акцентируется внимание на необходимости системного решения организационно-педагогических, технологических, экономических вопросов обеспечения внедрения новой формы итоговой аттестации. Сделан вывод о том, что в условиях, когда учебно-методическое обеспечение новой формы итоговой аттестации еще требует разработки, именно учебник может стать эффективным инструментом подготовки учащихся к участию во внешнем независимом оценивании.

Проанализированы современные учебники по естественным и обществоведческим предметам для соискателей уровня базового среднего образования относительно возможностей их содержания, методического аппарата, структуры и формы заданий для контроля и самоконтроля в обеспечении подготовки учащихся гимназии к итоговой аттестации в форме внешнего независимого оценивания. Сделан вывод, что современные учебники по естественным и обществоведческим предметам для 9 класса содержат много вопросов и заданий, однако, незначительное количество тестовых заданий. Доминирующая форма заданий у них — задания с выбором одного правильного ответа. Однако, одной из тенденций внешнего независимого оценивания выпускников профильной школы является постепенное уменьшение в тесте веса заданий такой формы и увеличение количества других форм заданий.

Отмечено, что в современных условиях учебник должен рассматриваться только как составляющая учебно-методического комплекта. И только учебно-методический комплект может быть инструментом подготовки к внедрению новой формы итогового оценивания и мониторинга учебных достижений соискателей базового образования.

Ключевые слова: учебник; выпускники гимназии; государственная итоговая аттестация; внешнее независимое оценивание; тестовое задание.

Holovko S., Naumenko S.

TEXTBOOK AS A TOOL THAT PREPARES HIGH SCHOOL GRADUATES FOR STATE FINAL CERTIFICATION IN THE FORM OF EXTERNAL INDEPENDENT ASSESSMENT

The article actualized the problem of scientific substantiation of procedures of state final attestation in the gymnasium in the form of external independent evaluation. The expediency of carrying out in the gymnasium the final certification in the form of external independent assessment as an effective mechanism for monitoring and objective evaluation of educational results of applicants for basic education level is justified. The emphasis is placed on the need for a systematic solution of organizational and pedagogical, technological, and economic issues to ensure the implementation of a new form of final certification. The conclusion was drawn that in these conditions while the teaching and methodological support of a new form of final certification still needs to be developed, the textbook itself might become an effective tool that prepares pupils for participation in an external independent evaluation.

Analysis of current textbooks for applicants of basic secondary education in natural and social science subjects as to the possibilities of their content, analytical tools, structures and forms of exercises, tasks for control and self-control in providing training to the pupils of gymnasium for final certification in the form of external evaluation. It is emphasized that it is the didactic capabilities of the textbook as a means of forming the subject and key competencies that may determine its effectiveness in the preparation for the final attestation.

It is substantiated that one of the important points in preparing for a new form of final certification is the systematic work of the pupils of the gymnasium on the implementation of test tasks that are used during the external independent evaluation.

It is concluded that modern textbooks on natural and social science subjects for the 9th grade contain many questions and problems, however, a small number of test tasks. The dominant form of tasks among them is the task of choosing one correct answer. However, one of the tendencies of external independent assessment of graduates of the profile school is the gradual decrease in the test of the number of tasks of this form and the increase of the number of other forms of tasks.

It is emphasized that under current conditions a textbook should be considered only as a component of the teaching and methodical kit. And only a teaching and methodical kit can be a tool for preparing for the introduction of a new form of final evaluation and monitoring of educational achievements of applicants for basic education.

Keywords: textbook; graduates of the gymnasium; State final examination; independent external evaluation; test task.